

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

İzmitli Muhyiddîn Şeyhzâde'nin Türkçe Kaside-i Bürde Tercümesi

Turkish Translation of Muhyiddîn Şeyhzâde from Izmit in Qasada-i Burdah

Tolga ÖNTÜRK^{a*}

^aDr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Van / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-7420-2209

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 24 Ocak 2021

Kabul tarihi: 18 Mart 2021

Anahtar Kelimeler:

İmam Büsürî,

İzmitli Şeyhzâde Muhyiddîn,

Kaside-i Bürde,

Manzum tercüme

ÖZ

Hız. Peygamber'i methetmek amacıyla kaleme alınan İmam Büsürî'nin *Kaside-i Bürde*'si, Türk edebiyatında manzum ve mensur şekilde tercüme ve şerhi yapılan önemli kasidelerdendir. Yazıldığı dönemden itibaren gerek edebî özellikleriyle gerekse Hz. Peygamber'in şefaâtine nail olmak vesilesiyle Türk şairler tarafından bu şiire çok ilgi gösterilmiştir. Türklerin Hz. Peygamber'e duyduğu sevginin bir yansıması olarak bu kaside sosyal alanda düğün, bayram, cenaze gibi merasimlerde okunurken aynı zamanda âlim ve şairler tarafından kasidenin şerh, tahmis, tesdis, tesbî, taştir ve tercümesi yapılmıştır. XVI. yüzyılın önemli haşiye yazarlarından olan İzmitli Şeyhzâde Muhyiddîn Efendi de bu kasideye hem Arapça şerh yazmış hem de eseri manzum olarak Türkçe tercüme etmiştir. Büsürî'nin kasidesinin birebir tercümesi sayılabilecek bu şiir, 163 beyitten oluşmaktadır. 06 Mil Yz A 7711 arşiv numaralı bu tercüme, Milli Kütüphanede bulunmaktadır. Çalışmamızda Şeyhzâde Muhyiddîn'in ve İmam Büsürî'nin hayatı ve eserlerine kısaca değinilmiş, ardından *Kaside-i Bürde*'nin 163 beyitten oluşan tercümesi incelenmiştir. Son olarak *Kaside-i Bürde*'nin Türkçe manzum tercümesinin metni çeviri yazıya aktarılmıştır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received January 24, 2021

Accepted March 18, 2021

Keywords:

İmam Büsürî,

İzmitli Şeyhzâde Muhyiddîn,

Kaside-i Bürde,

Verse translation

ABSTRACT

The *Qasada-i Burdah* of Imam Busiri, written in order to praise the Prophet, is one of the important odes in Turkish literature that has been translated and commented in verse and prose. Since the period when it was written, this poem has been highly sought after by Turkish poets both because of its literary characteristics and to attain the intercession of the Prophet. As a reflection of the Turkish love for the Prophet, this ode was read both in the social field at ceremonies such as weddings, holidays, funerals, and at the same time, it is annotation, tahmis, tesdis, tesbî and translation by scholars and poets. Şeyhzâde Muhyiddîn Efendi from İzmit, one of the important hashiye writers of the XVI century, wrote this ode in Arabic and translated the work in Turkish and verse. This poem, which can be considered an exact translation of Büsürî's ode, consists of 163 couplets. This translation with archive number 06 Mil Yz A 7711 is available in the National Library. In our study, the life and works of Şeyhzâde Muhyiddîn and Imam Büsürî were briefly mentioned, and then the translation of an *Qasada-i Burdah* consisting of 163 couplets was examined. Finally, the text of the Turkish verse translation of *Qasada-i Burdah* was translated into translators.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: onturk_tolga@hotmail.com

EXTENDED ABSTRACT

The purpose of this article is to analyze the text of the unpublished Turkish translation of *Qaseda-i Burdah* by Şeyhzâde Muhyiddîn Efendi from Izmit. *Qaseda-i Burdah*, written by the Egyptian Sufi poet Muhammed Busiri in order to praise the Prophet, has been translated and commented in all Islamic literatures. In Turkish literature, translation, commentary, tahmis, stone, and tesbî were written on this ode. Şeyhzâde Muhyiddîn also wrote a translation of 163 couplets for this work. This is a verse translation. The only known copy of this work is in the National Library with the archive number 06 Mil Yz A 7711. Based on this copy in the article, the translation of *Qaseda-i Burdah* has been translated into text. In the article, first of all, an introduction about the place of the Prophet in Turkish literature is made. In our literature, whether religious or non-religious, information is given about the extent of the love of the prophet in all texts. Later, information was given about the life and works of Imam Bûsiri. Subsequently, the ode of Bûsiri was introduced and literature information was given about the translations and commentaries written on this work in Turkish literature. This ode of 161 couplets by Imam Bûsiri has a very important place among the sources of our old literature. This is clearly evident with many annotations, tahmis, tasbi, stone on ode, and many verse-prose translations in various languages. It is known that ode has a widespread reputation among almost all Islamic societies. In the second part, the life and works of Şeyhzâde Muhyiddîn from İzmit were introduced based on the sources. No information has been found in the sources about this translation of the scholar, who mostly wrote annotation and hash in Arabic. In the main part of the study, the features of Şeyhzade's translation are explained. Issues such as the translation method, the use of meter and rhyme, the difficulties in translation, the success rate of the poet's translation are explained in this section. Finally, in the article, the full text of Şeyhzade's translation was transferred to the translation. In this section, the text has been translated using the transcription alphabet. This translation of Şeyhzade, who generally wrote annotation and hash in Arabic, reveals that he was the first to write Turkish verse translation. This translation of Şeyhzâde is written in the same meter and rhyme as Bûsiri's ode. The translator, who made an effort to match the work one-to-one in terms of rhyme, meter and meaning, preferred the way of direct translation throughout the text and sometimes found it appropriate to give the close meaning of couplets. Şeyhzade used the same rhymes to capture poetry and literacy in the source text. It is also noteworthy that the translator who has mastered Arabic prefers the radicals of the words Bûsiri uses. The biggest difficulty that Şeyhzade faced in translation was the meter problem. *Qaseda-i Burdah* was written with the meter of the müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fâ'ilün. Şeyhzade wrote his work using the same meter. This meter is a rarely used pattern in Turkish literature. That is why, in many places, meter flaws and flaws are encountered. Şeyhzâde tried to capture the literacy of the source text in his translation. At least a few of the words in the source text are used, so that they are not excluded in the text. In this respect, it can be said that Şeyhzâde was thinking of rewriting the text by making use of the vocabulary of the source text. Tercüme-i *Qaseda-i Burdah*, written by Şeyhzâde Muhyiddîn, is one of the texts in which such problems are seen. Considering that Şeyhzâde is particularly adept at writing annotation and hash in Arabic, it will be better understood what kind of flaws the verse translation of the poem text has. It is understood that the translator has a good command of the Arabic language because he makes an annotation in Arabic. While translating, care is taken to choose the Turkish equivalents of Arabic words, that is to translate them one to one. Apart from that, it has been translated with a close meaning. The source text was understood correctly and translated in a highly literary language. The biggest limitation of our study is that there is only one copy of the ode-i bürde translation. Since the texts of the Old Turkish literature are written as manuscripts, some reading difficulties arise depending on the difficulty of the text, paper and font. In addition, the lack of printed versions of the works causes difficulties in reading. This translation of Şeyhzade is faintly written in red ink. This situation makes it difficult to read. In addition, there are parts of the copy that are damaged in places. The absence of another copy of the work made it impossible to do editorial critical work, thus making the text difficult to read. *Qaseda-i Burdah* is a work that is loved by the Turkish people and therefore finds a place in culture, civilization and literature. The most important reason why this work is loved is that it contains the praise of the Prophet. In addition to this, this ode, which is believed to give healing both in prayer and recitation, has been widely read in the social field at weddings and funerals. In literary terms, many commentaries, translations, nazire, and tahmis were written on the work. Thus, an area of ode-i bürde emerged in Turkish literature. It is certain that the work to be done on *Qaseda-i Burdah* will contribute to this field. So much so that in our literature, it will be better understood what kind of poetry with religious content forms and what the content of this sum is. There is no information about Şeyhzâde Muhyiddîn's Turkish commentary and annotations. In this study, a Turkish translation of Şeyhzade was mentioned for the first time. This study reveals its Turkish and verse translation. In addition, this text of Şeyhzâde is a text that has not been translated into translation before.

Giriş

Anadolu’da gelişen Türk edebiyatı, Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra teşekkül ettiği için ortaya konan eserlerin de büyük ölçüde dinî içerikli olması kaçınılmazdır. Dinî-tasavvufî Türk edebiyatı, halk edebiyatı ve divan edebiyatı ürünlerine bakıldığında bunların sıralanışında bile inanılan kıymet hükümlerine sıkı sıkıya bağlı kalındığı açıkça görülecektir. Mesela genel olarak dinî bir hüviyeti olmayan, âşıkâne ve rindâne tarzda kaleme alınan divanların giriş bölümünde Allah’ın varlığının ve birliğinin anlatıldığı tevhit, Allah’a yakarışın dile getirildiği münâcât, şükrün ifade edildiği hamdele, Hz. Peygamber’in övüldüğü na‘t ve ona sâlât ve selâm getirilen salve gibi bölümler yer almaktadır. Dinî meselelerle doğrudan ilgili olmayan eserlerde bile inancın hükümlerine bu denli bağlılık gösteren bir geleneğin, bu düşünceyi tebliğ eden sevgili peygamberine karşı daha çok hassas olması doğal bir durumdur. Edebiyat tarihimiz gözden geçirildiğinde ortaya çıkan manzara gerçekten şaşırtıcıdır. Denilebilir ki, dünyada hiç kimse Hz. Peygamber (SAV) kadar yoğun bir biçimde edebî eserlerin konusu olmamıştır (İsen, 1997, s. 363).

Eserlerin dinî bir hüviyetle kaleme alınması geleneği, muhtevada olduğu kadar şekil bakımından da tesirini göstermiştir. Dinî olsun olmasın, mensur veya manzum eserler besmeleden sonra dinî içerikli ürünlerle başlayıp öyle sona ermektedir. Mürettep divanlarda ve mesnevilerde tevhit, münâcât ve na‘t türünden şiirlerin yanı sıra mirâciye, mûcizât gibi bölümler bulunmaktadır. Özellikle Hz. Peygamber övgüsü, sevgisi, ondan şefaât isteme, münâcât ve tazarrû nev’inden sayısız gazel, kaside, mesnevi ve ilahilerin yanı sıra mirâci, ramazan ve kurban bayramını, kandil günlerini, orucu, sûre isimlerini, Cenâb-ı Hakk’ın, Hz. Peygamber’in isimlerini vs. mevzû edinen aruz veya hece ile yazılmış sayısız müstakil şiir örneği bulunmaktadır. Bunların dışında daha büyük hacimli, tahkiyeli ve belli bir fikri işleyen, 20-30 beyitten 10-15 bin beyte kadar uzayan eserler de mevcuttur (Çelebioğlu, 1998, s. 350).

Hz. Peygamber’i konu edinen ve Arap edebiyatı ürünü olan kaside-i bürde veya kaside-i bür’eler de Türk edebiyatında defalarca tercüme ve şerhi yapılan eserlerin başında gelmektedir. Kaside-i bürde şiirlerinin en meşhur olanlarından biri Ka’b b. Züheyr tarafından yazılıp Hz. Peygamber’e sunulmuş ve O’nun bu şiire karşılık şaire hırkasını hediye etmesinden dolayı “kaside-i bürde” ismiyle anılmıştır. İslâm edebiyatlarında meşhur olan diğer bir kaside-i bürde şiiri ise 13. asırda Mısır’da yaşayan şair ve sûfî İmam Bûsîrî’ye aittir. Kısmen felçli olan Bûsîrî’nin Hz. Peygamber’i rüyasında görerek derdinden kurtulması üzerine kaleme aldığı bu şiir “*el-Kevâkibü’-d-Dürriye fi Medhi Hayri’l-berriye*” adını taşımakta ancak literatürde “*Kaside-i Bür’e* veya *Kaside-i Bürde*” diye bilinmektedir.

İmam Bûsîrî’nin 161 beyitlik bu kasidesi eski edebiyatımızın kaynakları arasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu durum, kaside üzerinde yapılmış çok sayıda şerh, tahmis, tesbi, taştir ve çeşitli dillerdeki (Arapça, Farsça, Türkçe, Urduca vs.) birçok manzum-mensur tercüme ile açıkça ortadadır. Kasidenin hemen bütün İslâm toplumları arasında yaygın bir üne sahip olduğu bilinmektedir (Şahin 1997, s. 6). Bu şiire Türkçe tercüme yazarlardan biri de 16. yüzyıl âlim ve müfessirlerinden İzmitli Muhyiddîn Şeyhzâde’dır. Daha önce *Kaside-i Bürde*’ye Arapça bir şerh yazdığı bilinen Şeyhzâde’nin, bu çalışmada manzum Türkçe Kaside-i Bürde tercümesi incelenmiştir.

İmam Bûsîrî ve Kaside-i Bürdesi

Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî, 1 Şevval 608’de (7 Mart 1212) Mısır’ın Behnesa şehrine bağlı Behşim’de doğmuştur. Babası tarafından Bûsîrî olduğu için Bûsîrî olarak anılmaktadır. Ailesiyle birlikte Delâs’a yerleşen Bûsîrî’nin çocukluğu burada geçmiştir. Gençlik yıllarında Kahire’ye giderek Şeyh Abdüzzâhir Mescidi’ndeki derslere katılmış, burada İslâmî ilimlerin yanı sıra dil ve edebiyat tahsil etmiştir. Özellikle bu yıllarında hadis ve şiyerle meşgul olmuştur.

Bir müddet Vezir Zeynüddin Yakub b. Zübeyr'in yanında çalışmış, fakat hâmisî bu görevden ayrılınca Bilbis'e gitmek zorunda kalmış ve burada kendisine maliye işlerinde kâtiplik ve muhasiplik görevleri verilmiştir. Bûsîrî'nin Şâzelî Tarikatı'nın kurucusu Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî'ye intisap ettiği bilinmektedir. İmam Bûsîrî'nin ölüm tarihi hakkında muhtelif bilgiler olmakla beraber İskenderiye'de 1295 yılında öldüğü belirtilmektedir (Kaya, 1992, s. 468).

İmam Bûsîrî'nin hayatı yoksulluk ve sıkıntı içinde geçmiştir. Hamama gittiği bir gün kayıp kirdığı ayağının bir türlü iyileşmemesi, diğer taraftan yoksulluğun verdiği sıkıntılar şairi derinden etkilemiştir. Arkadaşları kendisini terk etmiş, valilerin zulmüne uğramış, bunların yanı sıra baygınlık geçirdiği bir hastalığa yakalanmış ve öldü diye bir söylenti çıkmıştır. Şairin gönlünde derin izler bırakan bu hadiseler şiirlerine yansımış ve kalıcı olmuştur (Şahin 1997, s. 37). İmam Bûsîrî'nin *Divânü'l-Bûsîrî, el-Kasidetü'l-hemziyye fi Medhi'n-nebeviyye, Zühru'l-me'ad fi Vezni Bânet Sü'âd, el-Muhrec ve'l-merdûd 'Ale'n-nasâra ve'l-yehûd, el-Kasidetü'l-mudariyye, el-Kasidetü'l-hamriyye, et-Tevessül bi'l-Kur'ân* isimlerinde na't, nazire, reddiye, tefsir ve hadis gibi türlerde birçok eseri bulunmaktadır.

Bu eserler içerisinde şaire asıl şöhretini kazandıran eseri *el-Kevâkibü'd-Dürriye fi Medhi Hayri'l-berriye* adlı ve herkes tarafından *Kaside-i Bürde* şeklinde bilinen şiiirdir. Kasidenin yazılış sebebiyle ilgili rivayet şöyledir: Bûsîrî, kısmi bir felç hastalığına yakalanır ve vücudunun yarısı tutmaz olur. Uzun süre hiçbir iş yapamayan ve evden çıkamayan şair, Hz. Peygamber'e tevessülen, onun menakıbı ve methi hakkında bir kaside yazar. Kasideyi yazdığı gece rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Çok güzel bir bahçede ashâbı ile oturmakta olan Peygamber Efendimiz (SAV), Bûsîrî'ye "Gel ya imam, kasideni oku" diye emreder. Bu emir üzerine şair şiirini okuduktan sonra Resûlullah onun vücudunun felç olan kısmını eliyle mesheder. Bu rüyadan sonra uyanan şair vücudunda felçten eser kalmadığını görür. Sabah evinden çıkıp giderken sokakta bir arkadaşı ile karşılaşır. Zühd ü salâhı ile tanınan bu arkadaşı ona; "Yâ seyyid, Peygamber Efendimiz'i meth ettiğin kasideyi bana verir misin?" der. Bûsîrî, "Hangi kasidemi istiyorsun, benim birçok methiyem var?" deyince arkadaşı da "Matla' 'E min tezekkürî cîrânin bi-zî Selemi' olan kasideni istiyorum." cevabını verir. Bûsîrî de şaşırarak bu kasideyi nereden duyduğunu sorar. Arkadaşı da "Dün gece huzur-ı Nebevî'de sen okuyup Peygamber Efendimizin de rüzgârda salınan meyveli ağaç dalları gibi sağa sola meyl ederek dinledikleri vakitte işittim." diye cevap verir. Bu konuşmadan sonra şair kasidenin bir nüshasını arkadaşına verir ve böylece kaside halk arasında meşhur olur (Şahin 1997, s. 44-46).

İmam Bûsîrî'nin *Kaside-i Bürde*'sine birçok tercüme, şerh, tahmis yazılmıştır. Kemalpaşazâde Ahmed Şemseddin, Erzurumlu Hasan Fehmi, Kudsizâde Kadri, Abdurrahman Üskübî, Hulvî Abdullah Efendi, Le'âlî, İsmail Nazîfî, Abdurrahim Karahisârî, Sezai Karakoç gibi mütercimler tarafından *Kaside-i Bürde*'nin manzum tercümeleri yapılmıştır. Bu esere şerh yazarlar arasında Kayıkçı Süleyman, Şeyhülislâm Mehmed Mekki, Osman Tefvik, Necib, Mehmed b. Halil, Harpûtî, Visâlî, Abidin Paşa, Le'âlî Seyyid Ahmed b. Mustafa Saruhânî gibi şarihler bulunmaktadır. Nahîfî Süleyman, Raif Mehmed, Resâ Maksud Efendi, Kemâlî Kemaleddin Mehmed gibi şairler tarafından da bu şiire tahmisler yazılmıştır (Kahraman, 1991, s. 170-173).

İzmitli Muhyittin Şeyhzâde'nin Hayatı ve Eserleri

16. yüzyılın önemli haşiye, şerh ve tefsir âlimlerinden olan Şeyhzâde Muhyiddîn Muhammed Efendi, (Kocaeli) İzmitlidir. Doğum tarihi ile ilgili kaynaklarda bir bilgi yer almamaktadır. Yavuz Sultan Selim devri âlimlerinden olup ilk tahsilini muhtemelen kendi

memleketinde yapmıştır. Daha sonra İstanbul'a gelerek tahsilini Efdâlzâde'den¹ tamamlamıştır (Mehmed Tahir, 1972, s. 445). Şeyhzâde Muhyiddîn, daha sonra Hayreddin Hoca Medresesinde müderrislik yapmaya başlamıştır. Ayrıca yaptırdığı mescidinde tefsir dersleri vermiş, bu dersler halk tarafından büyük ilgi görmüştür (Arslan, 2006, s. 77).

Şeyhzâde Muhyiddîn'in babası Şeyh Mustafa Muslihiddîn Efendi, Beyâzîd-i Velî zamanının meşâyihlerinden olup Abdullâh-ı İlâhî'nin halifelerindedir. İstanbul'da Hırka-i Şerîf Câmîi yakınında Muslihiddîn Mescidi'ni yaptırmıştır. Bu mescide, "Tahta Minareli Mescid" de denmektedir (Dikici, 2017, s. 1447).

Şeyhzâde, *Şakâ'îku'n-Nu'mâniyye* yazarı Taşköprülüzâde Ebu'l-hayr Ahmed Efendi'ye dersler vermiştir (Ekinci, 2014, s. 60). Ebu'l-hayr Ahmed Efendi, onun alçakgönüllü, yaşantısından herkesin memnun olduğunu ve güzel üsluplu bir insan olduğunu nakleder. İyilik sahiplerini seven, insanların yardım taleplerine rağmen kendi işini yapmaktan memnun olan bir kişiliğe sahip idi. Kendi mescidinde verdiği tefsir derslerini dinlemek için halk onun etrafına toplanır ve nefesini mübarek sayardı (Hekimoğlu, 2019, s. 646).

Mecdi Mehmed Efendi, *Hadâ'îku's-Şakâ'îk* adlı zeylinde on beş akçe ile emekliye ayrıldığını ancak kendisinin on akçeye kanaat ederek ve evinden çıkmayarak, gece gündüz ibadet edip inzivaya çekildiğini nakleder. Emekli olduktan sonra da ders vermeye devam etmiş, Kadı Beyzâvî'nin *Tefsîr-i Şerîf*'ini şerh etmiştir. Ayrıca fıkıh alanında önemli bir eser olan *Vikâye* metnini, Allâme Sekkâkî'nin *Miftahü'l-'Ulûm* adlı eserini şerh etmiştir (Uğur, 2014, s. 415).

Şeyhzâde, Zeyniyye meşâyihinden aynı zamanda amcası olan Muhyiddîn Kocevî'nin damadıdır. Vakıf kayıtlarından Şeyhzâde'nin Rukiyye, Abdülkerim ve Mehmed Çelebi isimlerinde üç çocuğu olduğundan bahsedilmektedir. Onun geride birçok vakıf bırakması ve vakıflarının hayır işlerinde ve ilme hizmet için kullanılmasını şart koşması, hayırseverliğini ve ilme karşı olan hassasiyetini ortaya koymaktadır (Maden, 2013, s. 130).

Şeyhzâde, tasavvufa meyilli biri olup Emir Ahmed Buhârî halifelerinden Müslihiddîn Efendi'nin halifesidir. H 951 (1444) de İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri Emir Buhârî yakınında Hoca Hayreddin Mescidi avlusunda bulunmaktadır (Mehmed Tahir, 1972, s. 445).

Şeyhzâde çok zor eserler üzerine tefsir ve haşiye yazmıştır. Taşköprülüzâde onun hangi hâlde tefsir ve şerh yaptığını şöyle nakleder:

"Kur'ân âyetlerinden birini anlamakta zorlanırsam Allah'a yönelirim. Göğsümü o kadar genişletir ki dünya kadar olur. Orada iki hilâl doğar. Onların hangisi nedir, anlayamam. Sonra bir ışık ortaya çıkar ve levh-i mahfûza giderken rehberim olur. Oradan da âyetin anlamını çıkarırım. Azîmetle amel ettiğimde uyku istemem. Zira cennette zaten uyuyor olurum. Ruhsatla hareket ettiğimde de bu hâl olmaz." (Hekimoğlu, 2019, s. 646).

Bunun yanı sıra Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, Şeyhzâde'nin kendisini çok sevdiğini ifade eder. Onun bu sevgisi kendisi için bir övünç kaynağı imiş. Şeyhzâde, Ahmed Efendi'ye

¹ Efdalzâde Molla Hamidüddin Efendi, Osmanlı Devletinin yedinci şeyhülislâmı olup 1503 senesinde vefat etmiştir. Bursa'da Kaplıca ve İstanbul'da Murad Gazi Medresesinde müderrislik yapmıştır. Sultan II. Bayezid tarafından İstanbul kadılığına atanmış, Nisan 1496'da da müftülük payesi verilmiştir. Bilgisinin genişliği, ahlak ve seciyesinin sağlamlığı ile tanınan Efdalzâde'nin, düşünce ve kararlarında, aklî ve şer'î meselelerde çok tutarlı olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Fennî bilgilere sahip olup şerh ve haşiye türünde eserler kaleme almıştır (Altınsu, 1972, s. 12).

vasiyetlerde bulunmuş, onun vasiyetiyle de Ahmed Efendi kadılık görevini kabul etmiştir (Hekimoğlu, 2019, s. 648).

Şeyhzâde Muhyiddîn Efendi'nin şerh, haşiye ve tefsir türünde kaleme aldığı başlıca eserleri şunlardır: “1) *Haşiye 'alâ Envâri'l-tenzil ve esrâri't-te'vil* 2) *Şerhu mißtâhü'l-ulûm* 3) *Şerhu Meşâriki'l-envâr* 4) *Şerhu Vikâyeti'r-Rivâye fi mesâ'ili'l-Hidâye* 5) *Şerhu Kasideti'l-Bürde* 6) *Ta'lik 'alâ Şerhi'l-Hidâye* 7) *Şerhu Ferâ'izi's-Sirâciyye* 8) *Şerhu Kavâ'idi'l-i'râb* 9) *Şerhu Nuktâti'l-Beyân* 10) *Tefsirü'l-sûreti'l-Fâtiha* 11) *Tefsirü'l-sûreti'l-En'âm* 12) *Şerhu Hurzi'l-emânî* 13) *El-ihlâsiyye Tefsiru sûreti'l-ihlâs*” (Baş, 2010, s. 98).

Şeyhzâde'nin Kaside-i Bürde Tercümesi

Şeyhzâde Muhyiddîn, Türk edebiyatında yaygın olan *Kaside-i Bürde* şerhi ve tercümesi yazma geleneği çerçevesinde hareket etmiştir. Şeyhzâde'nin *Şerhu Kasideti'l-Bürde* isminde Arapça bir şerh kaleme aldığı bilinmektedir. Bu şerhinin giriş kısmındaki önemli tasavvufi açıklamalardan sonra 161 beyitlik kasideyi tek tek ele alıp gramer ve belagat yönüyle incelemiştir. Eserin *sebeb-i teşrih* kısmında Bûsîrî'nin kasidesindeki özet bölümleri genişlettiğini, kapalı kısımları açıkladığını, müşkülleri ortadan kaldırdığını söylemiş, lafızların tashihi ve manasının gözden geçirilmesi için çok çaba sarf ettiğini belirtmiştir. Mensur bir şekilde şerh edilen eser, matbu olarak da basılmıştır (Şahan, 2016, s. 2629).

Makalemizin konusunu oluşturan Şeyhzâde'nin Türkçe *Kaside-i Bürde* tercümesi, Bûsîrî'nin 161 beyitlik kasidesinin her bir beytinin çevisinden oluşmaktadır. Tercüme, Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 7711 arşiv numarası ile kayıtlı yazmada bulunmaktadır. Eserin başında silik bir şekilde “Hazâ Kitâb-ı Kaside-i Bürde” notu yer almaktadır. Aynı zamanda İmam Bûsîrî'nin vefat tarihi de “Vefât-ı İmâm Bûsîrî Nâzım-ı Kasideti'l-Bürde 697” şeklinde eserin başında verilmektedir. 24 varaktan oluşan tercümenin her varağı 12 satırdan müteşekkildir. Nesih hatla, su yolu filigranlı kağıt türüne yazılı ve kapakları ebru kaplı mukavva bir cilt içerisinde yer almaktadır. Eserin derkenarlarında Şeyhzâde'nin Arapça haşiyeleri yer almaktadır. Metinde, Bûsîrî'nin kasidesi siyah mürekkep ile, Şeyhzâde Muhyiddîn'in Türkçe tercümesi ise kırmızı ile yazılmıştır.

Şeyhzâde'nin tercümesi, 163 beyitten oluşmaktadır. Kasidede dört halifeye dua edilen 160. beyit ile Arapça dua edilen 161. beyit, mütercim tarafından eklenmiştir.

Becâhi min beytihi fi tayyibetü harem

Ve ismühü kâsemi min a'zemi'l-kâsemi

Kaside-i Bürde'nin tercümesinde bazı beyitlerin yeri değişmiştir. Öncelikle yedinci beyit, sekizinci beyitten önce tercüme edilmiştir. Tercümenin son bölümündeki beyitlerde de karışıklık bulunmaktadır. Şeyhzâde 152. beyitte, kaynak metnin 156. beytini tercüme etmiştir. 156. beyitte ise 152. beytin devamını tercüme etmiştir. Bu karışıklıktan sonra araya mütercimin eklediği iki beyit dahil olmuş, sonra da kaynak metindeki 154 ve 155. beyitlerin tercümesi yapılmıştır.

Genel olarak *Kaside-i Bürde* tercümelerinin girişinde bulunan hamdele-salve gibi bölümler; tevhit, münâcât, na't gibi dinî şiirler ve eserin şerh ve tercüme edilme sebebinin anlatıldığı *sebeb-i telif* gibi bölümler bu tercümede bulunmamaktadır. Şeyhzâde doğrudan beyitlerin çevirisi ile eserine başlamıştır.

Eserin sonunda “temmet” kısmı bulunmaktadır. Bu kısımda Şeyhzâde, bitirme duasında bulunmuştur. Tercümedeki hatalarının affi için Allah'a dua edilmiş, Peygamber'den şefaati olması istenmiştir. Hz. Adem ve soyundan gelen insanoğlunun tamamından şefaati dilenmiş ve kendi hatalarının hoş görülmesi ve affedilmesi istenmiştir.

Anadolu’da ortaya çıkan edebiyatın gelişmesi ve şekillenmesinde tercüme ve şerhin büyük önemi olmuştur. Anadolu Selçukluları döneminden başlamak üzere özellikle Arapça ve Farsça eserlerin tercüme edilmesi, ister dinî ister din dışı olsun bu kültürlerin ürünlerini anlamak ve alımlamak açısından önemli işleve sahiptir. Manzum edebî metinlerin yine manzum çevirilerinin yapılması, özellikle *Kaside-i Bürde* gibi eserlerin hayal ve estetik unsurları barındırması açısından pek çok zorluğu beraberinde getirmiştir. Bu tür metinleri başka bir dile çevirmek, çevirirken kendi şekil ve muhteva özelliklerinden kopmamaya çalışmak, çeviri ile muhatap olan herkes tarafından çok zor görülen, kimilerince imkansız kabul edilen faaliyetlerdir. “Kaynak metinlerdeki özel isimler, kültürel özellikleri bulunan kelimeler, deyimsele ifadeler, dilde sapmalar, belagat özellikleri gibi hususlar ve bunun yanında nazım biçimi, vezin ve kafiye gibi biçimsel özellikler” mütercim ve şarihleri çok zorlayan etmenlerdir (Yazar, 2018, s. 155).

Şeyhzâde Muhyiddîn’in kaleme aldığı *Tercüme-i Kaside-i Bürde* de bu tür sıkıntıların görüldüğü metinlerdendir. Şeyhzâde’nin özellikle Arapça şerh ve haşiye yazmada usta olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, şiir metninin manzum çevirisinin ne tür aksaklıklar taşıdığı daha iyi anlaşılacaktır.

Eserde dikkati çeken ilk husus vezin problemidir. İmam Büsürî’nin kasidesinin metni, *müstef’ilün fâ’ilün müstef’ilün fâ’ilün* vezni ile kaleme alınmıştır. Şeyhzâde Muhyiddîn de tercümesini aynı vezin ile yazmıştır. Bu vezin, Arap edebiyatında yaygın olup Türk edebiyatında nadir kullanılan bir vezindir. Bu yüzden, bu vezni kullanmak bazı sıkıntıları doğurur. Metnin bazı mısralarında hece fazlalığı veya hece eksikliğinden kaynaklanan vezin aksaklıkları dikkat çeker. Bunun yanı sıra mütercimin çoğu yerde zihaf yaptığı görülür. Özellikle Şeyhzâde’nin birebir tercüme yapmaya çalışması ve kaynak metnin orijinalliğini korumaya çalışması, bu sebeple de kaynak metinde geçen kelimeleri olduğu gibi kullanmaya gayret etmesi vezin problemlerini fazlalaştırır.

Kaside-i Bürde’nin bazı tercümelemleri, tercih edilen kafiye vesilesi ile “elifiyye, nûniyye” gibi isimlendirilirken, Şeyhzâde’nin tercümesinde kaynak metinde geçen orijinal kafiye ve redifleri kullanma taraftarlığı dikkat çeker. Genellikle kaynak metinle aynı kafiye kelimeleri tercih edilmiş, “sekemi, anemi, ümemi” gibi kafiyeler tercih edilerek eşdeğerlik oluşturulmak istenmiştir.

Mütercimin Arap diline hakim olduğu Arapça şerh yaptığından anlaşılmalıdır. Tercüme yaparken Arapça kelimelerin Türkçedeki karşılıklarını seçmeye yani birebir tercüme yapmaya özen gösterilir. Bunun dışında yakın anlam verilerek de tercüme yapılmıştır. Kaynak metin doğru anlaşılmiş ve oldukça edebî bir dille tercüme yapılmıştır. Kaynak metinde geçen kelimelerden en az birkaç tanesi seçilmeye özen gösterilmiştir. Çoğu zaman Arapça kelimelerin iştikaklarından da faydalanılmıştır.

Şeyhzâde Muhyiddîn’in önemli bir haşiye yazarı olması bu tercümede de kendini gösterir. Arapça orijinal beyitlerin yanında haşiye şeklinde açıklamalar yer alır. Bir kelimenin anlamı, gramer özelliği, sözlük karşılığı verilir. Bu haşiyeler bazen Arapça bazen de Türkçe yazılır.

Kaside-i Bürde on bölümden oluşan bir şiirdir. 1-12. beyitlerde Hz. Peygamber’e duyulan sevgi, 13-28. beyitlerde nefisten şikayet, 29-58. beyitlerde Hz. Peygamber’e övgü, 59-71. beyitlerde doğum hadisesi, 72-91. beyitlerde Hz. Peygamber’in mucizeleri, 92-106. beyitlerde Kur’an’ın faziletleri, 107-117. beyitlerde Mi’râc hadisesi, 118-119. beyitlerde Bedir ve Uhud savaşları başta olmak üzere İslam cihadları, 140-151. beyitlerde af ve mağfiret, 152-160. beyitlerde de dua dile getirilir. Şeyhzâde birebir tercüme yaptığı için bu temalara da uymuştur. Ancak başlıklandırma hususunda özenli davranılmamış, sadece birkaç bölümün

başlığı verilmiştir.

Tercüme-i Kaside-i Bürde

(Müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fâ'ilün)

(1b)

1. Zîkr itdükden mi gönül yârân-ı zi-Selemi²
Mevc eyledün dîdeden cûy idüp âb-ı demi
2. Yâ yil mi esdi saña cânib-i Kâzimededen
Yâ giceler berķ urur nûrlandurur İzami
3. Gözlerüñe n'oldu kim vâz gel diseñ yaş döker
Ayıl diseñ gönülüne artar ğam [u] eleme
4. Âşık şanur mı bunu kim 'ışķ pinhân ola
Şâhid iken çeşm-i ter hem kalb-i mużtarimi

(2a)

5. 'Işķ olmasa göz yaşın ıtlâke dökmez idün
Bî-h'âb olup añmaz idün Bânla hem 'Alemi
6. 'Işķı niçe nefy ideñ şâhid degil mi aña
Gözlerinün yaşları hem cisminün seķami
7. Gerçek uyardı beni yârün hayâli gelüp
Lezzet degil mi ķodı 'ışķuñ ğam [u] eleme
8. Yazduķda 'ışķuñ saña şaru kırmuzı hıtt
Şanduñ yüzün virdi zer cismin nemi 'Anemi
9. Ey 'ışķ içinde baña levme idene 'özr ola
İnşâfuñ olsa baña itmez idün sitemi

² Vezin kusurlu.

10. Hâlimi sen añladuñ sırrım hafî olmadı
Levm ider iller baña derdimüñ olmaz emi

(2b)

11. Nuşhuñ hulûş eyledüñ lakin anı tuymadım
‘Âşık olan kişiniñ gâlib olur şamemi

12. Şeybün naşihatini töhmete haml eyledim
Nâşihlere eylemek eb‘ad iken tühemi

13. Bu nefsi emmâremiz v‘az kabul etmedi
Cehil için diñlemez naşihati heremi

14. Hazırlayup öyle ki muhterem idemedim
Başıma nâzil olan bir dayf-i muhteşemi

15. Bilse idüm pîrligi tevķîr idemedigim
Şaklar idim pîrligi dişe urup ketemi

16. Kimdür benim nefsimüñ serkeşligin def‘iden
Çünkü anuñ ref‘ider serkeşligin kemi

17. Umma ki ‘işyân ile bes idesüñ nefsüñi
Zirâ ta‘âm yimek takviye ider nehemi

(3a)

18. Nefsüñ tıfıl gibidür virseñ büyür memeyi
Emzüğünü virmeseñ dimez verüñ memi

19. Nefsüñ hevâsın koğıl olmaya vâlî saña
Vâlî olursa ider ‘aybı döker yâ demi

20. Ra‘y idegör nefsüñi gezdikçe a‘mâl için
Habs idesüñ ger dilerseñ cû‘-i ‘ıyş-ı dilimi

21. Çok semm-i kâtle semi âdeme tahsîn ider
Bilmedi kim semm ile toptoludur desemi

22. Cû‘-i şebe‘den şakın gizlü fesâd itmeye
Çok açlıguñ zararı geçdi gamı tûhami

23. Cûy ile tolmuş gözüñ nehr ile aqıt yaşın
Kendiñe lâzım iden vâr pîşe nedemi

(3b)

24. Şeytân ile nefsiñe halef idüp ‘âşi ol
Nuş eylese diñleme bu iki müttehemî

25. Hâşım [u] hükmd e bunlara uyma şakın bunlara
Çün hîle ider bilesin hâşım dañi hükümi

26. Estağfurullâh didim tutmadığım sözleri
Nisbete nesl eyledim var olına ‘uqami

27. Emr eyledim saña hayr lakin ben işlemedim
Toğrı ol direm ben saña kendimüñ yok kıyemi

28. Mevt irmeden kendime nâfile kesb itmedim
Nâfile şavm u şalâta başmadım kademi

29. Sünnetini tutmadım anuñla giceleri
İhyâ iderken şişüp şekvây ider kademi

(4a)

30. Açlığına şabr idüp karnını bağlar idi
Taşlar koyup bögrine dürmiş idi edemi

31. Tağlar zeheb oluban nefsiñi ‘arz eyledi
Almadı anlardan ol ‘âlî kıilup himemi

32. Muhtâc iken almamak te'kîd ider zühdini
Ademdeki bu ihtiyâc kahr eylemez 'işemi

33. Anı niçe çağıra kendüye dünyâ ki ol
Olmasa gitmez idi bu 'âlemüñ 'ademi

34. İki cihân seyyidi ins ü cin Muhammedi
Çok aña bend eyledi hem 'Arab hem 'Acemi

35. Ol nebimiz hem bizim emir ü nâhî olup
Şâdık idi söylese lâyı eger ne'ami

(4b)

36. Ol şol habîb idi kim şefâ'atin umaruz
Anuñla def' iderüz her hevl ü muhteşimi

37. Allâh dâ'idür ol her kim ki uydı aña
Muhkemce tutdı hemân bir habl-i mu'taşimi

38. Hilkat ü hulķında geçdi her peygamberi
Anlardan artık durur 'ilmi daħi keremi

39. Her biri peygamberüñ ider aña iltimâs
Bir kefe mâ'i ola yâ bir yudum diyemi

40. Haddinde turup olur bunlar aña nisbetin
Noķtayı eyler 'ilim gör şekl ile hikemi

41. Ma'nî vü şû/retde ol/dı kâmil-i /Muştafâ
Habîb edindi anı halk eyleyen nesemi

(5a)

42. Mehâsininde nebî oldu şerîkden berî
Cevheri hüsni kabûl eylemedi kısmeti

43. 'İsiye Naşrânîler didiklerini dime
Eyle bunuñ mâ'adâ her medh-i muhtekimi
44. Zâtına it nisbeti istedigün şerefi
Kadrine kıl nisbeti diledigün 'azimi
45. Fazlına had yok resûlün kim anuñ vaşfını
Söylese nâtıq olup nâsuñ zebânı femi
46. Âyâtı kadiri olup ölseyidi anuñ
İsmi dirildür idi her dirâs-ı rimemi
47. 'Aklı yoran şeyle bizi imtiñân itmedi
Yâ reyb hem itmedi kırtıla hep ümemi
- (5b)
48. 'Aciz kodı 'âlemi ma'nâsını añlamak
Ger eb'ad u ger qarîb her gördigüm 'acemi
49. Gün gibi küçek şanur anı ırağdan gören
Ammâ yakînden gören gözi yorar 'azimi
50. Nice bilür künhini dünyâda ol serverün
Şol farka kim göreler düşünde gonca-femi
51. Haqqında gâyet-i 'ilm oldur ki insândur ol
Hem oldurur 'âlemün muhtâr u muhteremi
52. Hidâyeti nebîler halkına izhâr ide
O seyyidün nûrınıñ cümlesi muğtanemi
53. Şems-i fezâ'ıldür ol mürseller encüm añ
Nûrların izhâr idüp tenvîr ider zulümi

(6a)

54. Gör halkını mükremîn hulkı anuñ ziyneti
Hüsni ihâta eylemiş ol birisi vesemi
55. Tarâveti verd idi şerâfeti bedr idi
Deryâ idi keremi ezmân idi himemi
56. Tenhâ iken ol resûl celâletinde hemân
Şanarsın ol serverüñ yanındadır haşemi
57. Şanki dür-i meknûndur ‘ayn-ı şadefdür femi
Nuḡ eyleyüp açıla dândân-ı mübtesimi
58. Tîb-i ‘anber beñzemez türâb-ı tûbîsine
Devlet anuñ ki öpüp ḡoca o mültesimi
59. Tîb-i ‘unşurını mevlüdi tebyîn ider
Ey pâk-i tîb olan mübtedâ vü muḡtetemi
- (6b)
60. Ol günki toḡdı resûl didiler aşḡâb-ı Fûrs
Kim bize geldi ‘azâb indirdi Ḥaḡ niḡami
61. Kisrânuñ eyvânı hem ol günde oldu ḡarâb
Nitekim oldu perîşân ḡavm-i mülte’imi
62. Şiddet-i ḡuşşa ile söyüñdi nâr-ı mecûs
Aḡmadı mâ’-i Yehûd çekdi ḡam ü sedemi
63. Deryâcığı Sâvenüñ ol günde geçdi yire
Şusuz dönüp vardı hem yüklendi hem ḡamı
64. Güyâ ki âteş ile oldu şuyıñ beleli
Hüsni ile geldi şuya nârüñ daḡı zarimi

65. Cinniler efgân idüp göründi nûrla daħı
İzhâr-ı Hâk eyledi ma' nâsı hem kelimi
- (7a)
66. Görmediler kör olup berka-i inzârını
Duymadılar mücdesin gûşa olup şamemi
67. Küffâra kâhinleri virmiş iken haberi
Bu dîn-i mu' veciñüz bulmaz diyü kıyami
68. Gökden görürler idi nâzil olan şühübi
Yirde bulurlar idi sâkıt olan şanemi
69. Hattâ vahiyüñ tarîkında devr oldurur cem
Şandı la' yinüñ o dem 'askeri münhezimi
70. Nitekim şınmış idi Ebrehenüñ 'askeri
Yâ nitekim kum atup şıdı niçe haşemi
71. Keñinde tesbîh ider iken atılınca haşı
Şanki utar Yûnusı bâtını mültekimi
- (7b)
72. Da' vetine geldi çün eşcâr idüp sücudi
Sağlamışı iderek yoğiken hem kâdemi
73. Kendisi şatırlayup dalları gâyet 'acîb
Yollara yazı yazup deste alup kâlemi
74. Anuñla bile yürürdi bir bulutcuğ pâresi³
Tâ kim aña degmeye şemsüñ tâb u ħami

³ Vezin kusurlu.

75. Münşak olan kamerûn kalbine var nisbeti
Mebrûr olup eylerim bunuñ için kasemi

76. Ğâr içinde olduğı hayr-ı kerem-kânları
Kâfirlerûn kör olup gözleri oldı ‘amâ

77. Şıddık ile şıddık girüp ğâra gelüp kâfirûn
Mağarada kimse yok diyü üfürdi demi

(8a)

78. Mağâranuñ bâbına hamâme vü ‘ankebût
Evler yapup şakladı resûl-i muhteremi

79. Şol kulunu kim hâlîk hıfz eyleye istemez
Kat kat olan cevşeni hem mürtefi‘ ütümi

80. Geldikçe dehrûn baña cevri sığındım aña
Andan necât bulmuşam görmemişem zülumi

81. Dîni vü ger dünyevî her ne murâd istesem
Cümle ‘atâ itdi anuñ dest-i müstelemi

82. Rü’yâda ki vahyini nefy itme zirâ anuñ
Nâ’im ise gözleri sâhir idi dil femi

83. Bu ol vakit idi kim peygamber olmuş idi
Bes niçe nefy olına yâ hâl-i muhtelimi

(8b)

84. Tebârekallâh kim vahiy degil kesb ile
Ğâ’ibden aħbâr ile bulmaz nebî tühemi

85. Çok hasta buldı şifâ âyesi lems etmeden
Çözdi giriftâ olandan ribka-i lememi

86. Kahtılık olan sene da‘veti kıldı diri
Anuñla oldı ađar Şan a‘Őur-i dühümi
87. Seĥâb-ı mümtaızları da‘vet idüp Őanalar
Her dereyi bir deñiz yâĥud seyl-i ‘Arimi
88. Őo vaşfını ideyin âyâtınuñ hemân
Nâr-ı ziyâfet gibi yağdı ser-i ‘Alemi
89. İncüyi nazm eyleseñ ĥüsünde yezdâd olur
Ĥüsünde nâķış degildür ĥayr-ı münteżimi
- (9a)
90. Mâdiĥüñ âmâli hep vaŐfında ĥâŐır anuñ
Ėâlîbdir ol serverüñ ĥulķı daĥi Őiyemi
91. Raĥmân aña gönderüp âyât-ı muĥkemesin
İsbât ider kıdemin mevŐûfınuñ ĥademi
92. Ezmâna maĥrdan degil zirâ ki virdi ĥaber
Hem maĥŐer-i cismânî hem ‘Âd hem İremi
93. Bu mu‘cize geĥdi hep mu‘cizenüñ sâ’irin
Bu dâ’im oldı velî sâ’ir bulup ‘ademi
94. Muĥkemdür âyâtı ĥiĥ Őüphe ĥomaz ĥâlefe
Cümle mu‘aĥtal ider mesâ’il-i ĥikemi
95. Muĥârebe eyleyen âyât ile baŐılır
‘Adâ vü ten terk idüp ilķâ ider selemi
- (9b)
96. Belâĥatı redd ider mu‘ârızüñ ĥavlini
Şan ecinîye ĥayûr göstermedi ĥaremi

97. Kesrette ma'naları deryâda tal'a kadar
Her cevhere fâ'ikdür hüsni daği kıyemi
98. 'Acâyibin şaymağa kimsene kâdir degil
Kur'an-ı eksâr ile bulmaz kişi sâ'imi
99. Her kim oğur gözleri nûrlanur aña didim
Bulduñ kavi tut hemân bu habl-i mu'teşimi
100. Nâr-ı Lezânuñ korğusundan oğursuñ anı
Söyündürüpdür Lezâyı virde-i şebimi
101. Gûyâ ki ol bir havuzdur anda beyzâ olur
Geldikde 'âşileruñ vücûhı ke'l-humemi
- (10a)
102. Şıra-ı mîzân gibidür 'adl içinde hemân
Nâsa bunuñ gayr-ı 'adluñ oldu kıyemi
103. İtmeñ hasûda 'aceb inkâr iderse anı
Tecâhül ider bilürken 'aql-ı zu-fehimi
104. Gün nûrın inkâr ider olsa gözüñ remedi
Şu ta'mın inkâr ider olsa femüñ seğami
105. İy sâhasın tâlibün kaşd idenüñ efdali
Râcil gibi kiminüñ var înuğ-ı resimi
106. İy mu'tebirler için âyet-i kübrâ olan
İy muğtenim kullaruñ sensin ulu ni'ami
107. Bir gicede Mekke-i Akşâyı seyr eyledüñ
Bedrü'l-mükemmel gibi geçdüñ şeb-i zulümi

(10b)

108. Nâkâb-ı kavseyn irince şü'ud eyledüñ
Bir kimsenüñ olmadı maqşûdı münfehimi
109. Taqdîm idüpdür seni her resül peygamberân
Beytüñe taqdîm ider maḥdûmını ḥademi
110. Geçdüñ yedi gökleri mürsellere uğrayup
Sensüñ resül 'askerinüñ şâhib-i 'ilimi
111. Ḥatta kim sâbıqlara terk itmedüñ bir maḥal
Kesdüñ ümîd itmeden merḳâba müstenimi
112. Maḥfûzuñ oldı ḳamu menzilüñ oldı muzâf
Ref' ile olduñ nidâ şan müfred-i 'alemi
113. Tâ bulasın bir vişâl kim göz anı görmedi
Hem daḥi tâ bula sırrı mûktetimi⁴
- (11a)
114. Cem' eyledüñ zâtuña maḥşûş olan mu'cizî
Geçdi ḳamu rütbeyi yok saña müzdeḥami
115. Vir bildigüñ rütbenüñ miḳdârı ḡâyet olur
Bilmek 'azîzedür saña i'tâ olan ni'ami
116. Olsun beşâret bize ey ma'şer-i ehl-i dîn
'Avn virüp bizlere rükün ḡayr-ı münhadimi
117. Çaḡırdı dâ'imize ekrem diyü çünki Ḥaḳ
Bizler de olduḳ o şâhuñ ekremü'l-imâmı

⁴ Vezin kusurlu.

118. Korkutdı a‘dâd ilen ba‘setinüñ haberi
Ürkütüdi arslân sesi şan bizledi ğanemi
119. Cenk itdi a‘dâ ile her niçe ma‘reke
A‘dâtını nîzede şan zeyn ider vazami
- (11b)
120. Kaçmağa tâlib olup arzû ider tutmağı
Gûşt pâresin pençe-i ‘iğbân yâ raĥami
121. Geçdi leyâlî gör a‘dâtı bilemedi
Mâdâm görmiyeler leyâlî ĥurumi
122. Koya ki dîn bir konuĥdur ĥondı yerlerine
Sâdât ile kim olur ‘adûlara ĥarimi
123. Çekdi ĥamîs bahri nebevîn-i sâbihaya
Temevvüc ider şecî‘ ol bahr-i mülteĥimi
124. Her biri Allâh için müntedib-i muĥtesib
Kâfirleri maĥv ider ol seyf-i müştelemi
125. Ĥattâ ki millet-i İslâmuñ gidüp ĥurbeti
Anlar ile itdi bu Ĥaĥ şıla-i raĥimi
- (12a)
126. Ĥıfz eyledi Ĥaĥ anı ĥayr-ı eb-i ba‘l ile
Pes olmadı ebde tûl olmadı hem yetimi
127. Taĥlar gibidür bunlar şor bunlaruñ ĥazmına
Gördüklerin söylesün her niçe müşademi
128. Şor Bedre şor Uĥuda Ĥuneyniye bir daĥi
Geçdi helâk itmede şavleleri veĥami

129. Hem ak kılıçlarını âla boyarlar idi
Urduqça her düşmeni müsvedd ider limemi
130. Hatı-ı siyâhı yazar süñüleri kalemi
Ten harfinüñ kalmadı bir ğayr-ı mün'acimi
131. Silâh-ı şevketleri temyîz ider ğaribi
Nitekim simâ-ı gül temyîz ider Selemi
- (12b)
132. Nuşret belî koğular virmiş hediye saña
Şanduñ göğüñ ğoncası dir' içre her bir kemi
133. Esb üzre bunlar hemân yüce yirüñ atları
Hızır kodı bunlarıñ za'f ise de hızımı
134. A'dânuñ uçdı dili gelüp virem korkusu
Fark idemez oldılar hayvân ile bühemi
135. Muhammedüñ nuşreti bir kimseye irişse
Anı esed mişede görse çekirdi ğamı
136. Görmediler dostımı kim muntaşır olmaya
Görmediler düşmenini kim olmaya munkaşımı⁵
137. Qondurdu etbâ'ımı milletinüñ hışnına
Gûyâ ki evlâd ile bekler esed ecemi
- (13a)
138. Hâk ger kelâm-ı Hudâ ferdi cidâl ehlini

⁵ Vezin kusurlu.

- Bürhânı çok bir dil hem ilzâm-ı haşımı
139. Mu'cize virilmesi ümmi iken ol şâhuñ
Hem daği olmasını te'dib ile yetimi
140. Hıdmete medhîn idüp anuñla 'afv umaram
Ağyâr için idüğim şî'r ü hem hıdemi
141. Gerdânıma daqdılar soñı maḥûf ğanemi
Gûyâ ki hedy idiler ben za'f-ı ne'ami
142. Oğlanlığa uyımış hizmet ile sa'y ile
Taḥşile sa'y itmişem âsâm ile nedemi
143. Hüsân ticâretde ol nefis ki eylemedi
Dünyâ ile iştirâ bu dîn-i zi-Selemi
- (13b)
144. Her kim ki bey' ile dünyâ ile dînini
Bilsün ziyân oldı daği bey'-i Selemi
145. Ger işledimse günâh naḳz-ı 'ahdi itmedim
Tıtdım o ḥabl-i metîn-i ğayr-i münşarimi
146. Andan visâḳ olmuşam ismim Muḥammed benim
Cümleden evfâ durur o serverüñ zimemi
147. Fazluñla dut destimi vaḳt-i zalâmda benim
Luḫfile yârî baña yâ zilletü'l-ḳademi
148. Hâşâ ki maḥrûm ola mekârımız râciyân
Yâ câra ne ihtirâm o ḥürmeti itmemi
149. Fikrim mediḥinden ilzâm ideliden beri
Buldum ḥalâşım için ol ḥayr-ı mültezimi

(14a)

150. Andan ğınâya irer düşmüş olan kimseler
Nitekim bârân-ı Hâk otlandurur ekami
151. Kaşd itmedim zühre-i dünyâyı biz ki anı
Cem' eylemiş Züheyir medh eyleyüp Herimi
152. Ümidim ol ki kaçan nefsime rahmet ola
Halkuñ zenûbı kadar ola anuñ kısemi
153. Yâ Rab senden ümidim eyleme mün' akis
Sehl it baña ol hesâbı ğayr-ı münharimi
154. Dâreynde luḡ it kula taḡammül eyleyemez
Şedâ' ide düş olunca şabr-ı münhazimi
155. Şalavat dâ'imâ lâyıkdur resûl üstine
Döksün rızâ-i şehâb bârân-ı münsecimi
- (14b)
156. Âline aşhâbına tâbî'ine anlaruñ
Hem taḡî hem naḡî şâhib-i 'ilm ü kerem
157. Yâ ekrem-i halk benim sensin penâhım hemân
Ol ğün ki görsem gerek ol ḡâdis-i 'amemi
158. Câhuñ yeḡıyık olmaya olsun şefî' yâ resûl
Hakḡuñ tecelli idicek ism-i müntakimi
159. Mâdâm ki taḡrîk ide eşcâr-ı bâd-ı şabâ
'İsleri tehyîc için râ'î ide naġami
160. Bundan şoñra hem Rızâ Ebû-bekr ü 'Ömere
Hem daḡi 'Osman 'Alî ḡaydar-ı zü'l-keremi

161. Becâhi min beytihi fi tayyibetü harem
Ve ismühü kıasemi min a'zemi'l-kasemi

(15a)

162. Dünyâ daği ahiret kıatresidür cûdınıñ
İlmüñ efâza idüpdür levh ile kıalemi

163. Nefs-i kebâ'ir ile kıat'-ı ümîd eyleme
Gufrânda seyyân imiş kebâ'ir ü lememi

Sonuç

İmam Bûsîrî'nin *Kaside-i Bürde* adlı eseri İslâm medeniyetlerince çok beğenilmiş ve özellikle edebiyatımızda bu kasideye pek çok şerh ve tercüme yazılmıştır. İzmitli Şeyhzâde Muhyiddîn, bu esere hem Arapça şerh hem de Türkçe manzum tercüme yazan âlimlerden biridir. Ankara Milli Kütüphane'de bulunan 06 Mil Yz A 7711 arşiv numaralı bu eser üzerine daha önce herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Genellikle Arapça şerh ve haşiye yazan Şeyhzâde'nin bu tercümesi de onun ilk kez Türkçe manzum tercüme kaleme aldığı ortaya koymaktadır. Şeyhzâde'nin bu tercümesi Bûsîrî'nin kasidesiyle aynı vezin ve kafiyede yazılmıştır. Eserin kafiye, vezin ve anlam bakımından birebir örtüşmesi için çaba sarf eden mütercim, metnin genelinde doğrudan tercüme yolunu tercih etmiş, bazen de beyitlerin yakın anlamını vermeyi uygun görmüştür.

Şeyhzâde, kaynak metindeki şiirsellik ve edebîliği yakalamak için aynı kafiyeleri kullanmıştır. Arapçaya hâkim olan mütercimin Bûsîrî'nin kullandığı kelimelerin kökteşlerini tercih etmesi de dikkate değerdir. Şeyhzâde'nin tercümede karşılaştığı en büyük zorluk vezin problemi olmuştur. *Kaside-i Bürde*, *müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fâ'ilün* vezni ile yazılmıştır. Şeyhzâde de eserini aynı vezni kullanarak kaleme almıştır. Bu vezin Türk edebiyatında çok nadir kullanılan bir kalıptır. Bu yüzden pek çok yerde vezin aksaklıklarına ve kusurlarına rastlanır.

Şeyhzâde, tercümesinde kaynak metnin edebîliğini yakalamaya çalışmıştır. Kaynak metindeki kelimelerin en az birkaç tanesi kullanılmış, böylelikle kaynak metinden uzaklaşmamıştır. Bu yönüyle Şeyhzâde'nin kaynak metnin kelime dağarcığından faydalanarak metni yeniden yazma düşüncesinde olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Altunsu, A. (1972). *Osmanlı şeyhülislâmları*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Arslan, F. (2006). "Osmanlı-Türk alimlerinin Irak ve Cezire'deki Arap edebiyatı ile ilgili çalışmaları", *Edebiyat Dergisi*, (15) 67-78.
- Baş, E. (2010). "Şeyhzade" *TDV İslam Ansiklopedisi*, 39, İstanbul: TDV Yayınları, 97-98.
- Çelebioğlu, A. (1998). *Eski Türk edebiyatı araştırmaları*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Dikici, R. (2017). "Osmanlı döneminde Kocaelili (İzmitli) âlim ve edipler", *Uluslararası Akçakoca Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli, 549-567.
- Ekinci, R. (2014) *Uşşâkizâde Hasîb'in Zeyl-i Şakâ'ik'ı (İnceleme-Metin-Dizin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Celal Bayar Üniversitesi, SBE, Manisa.

-
- Hekimoğlu, M. (2019). *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'Mâniyye Fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları
- İsen, M. (1997) *Ötelerden bir ses*, Ankara: Akçağ Yayınları
- Kahraman, B. (1991). “Büsîrî'nin Kaside-i Bürde'si etrafında yazılmış Türkçe eserler”, *S.Ü. Edebiyat Dergisi*, (6) 167-174.
- Kaya, M. (1992). “BÜSİRÎ, Muhammed b. Said”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (6) İstanbul: TDV Yayınları, 468-470.
- Maden, Ş. (2013) *Tefsirde haşiye geleneği ve haşiyetü Muhyiddin Şeyhzade 'Alâ Tefsiri'l-Kadi El-Beyzâvi örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul.
- Mehmed Tahir (1915). *Osmanlı müellifleri*, (Sad: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen). İstanbul: Meral Yayınları.
- Şahin, E. S. (1997). *Kaside-i Bürde'nin Türkçe tercüme ve şerhleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şahan, R. (2017) “İzmitli Muhyiddin Şeyhzâde'nin Şerhü Kasideti'l-Bürde adlı eseri” *Uluslararası Akçakoca Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli, 2623-2644.
- Uğur, A. (2014) *Mecdî Mehmed Efendi Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, SBE, Nevşehir.
- Yazar, Sadık (2018). “Amasyalı Seyyid Hüseyin Efendi ve manzum Kasîde-i Bürde tercümesi”, *Asobid Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (3) Haziran, 145-187.
-